

торкнулися всіх без винятку стадій кримінального процесу, зокрема самого поняття та порядку призначення і проведення судової експертизи.

Завдання, які постають перед судово-експертними установами, службами та підрозділами в нових умовах, вимагають пошуку й визначення шляхів підвищення ефективності чинної системи організації судово-експертної діяльності, оптимізації її організації та правового забезпечення. Це, насамперед, застосування новітніх досягнень науки і техніки, стандартизація та сертифікація єдиних науково-обґрунтованих методик судово-експертних досліджень, вирішення нетрадиційних експертних завдань, скорочення строків виконання експертиз, підвищення їх об'єктивності, якості й доказової цінності [4, с. 2—3].

Однак, на нашу думку, першочерговим завданням для вирішення проблем реформування базового законодавства з питань експертного забезпечення правосуддя є розроблення концепції базового Закону України «Про експертне забезпечення правосуддя», яка визначатиме поняттєвий апарат, принципи судово-експертної діяльності, структуру судово-експертних установ та організацій, питання організації діяльності судово-експертних установ і судових експертів, їхній правовий статус і повноваження, системний підхід до підготовки й атестації державних та приватних судових експертів, створення самоврядної організації судових експертів, відповідальність за втручання в діяльність судового експерта, гарантії діяльності судових експертів тощо. Необхідно однозначно термінологічно визначити поняттєвий апарат Закону України «Про експертне забезпечення правосуддя».

Серед методологічних проблем удосконалення нормативно-правового забезпечення судово-слідчої діяльності та розроблення проекту такого Закону особливого значення набувають його якості та ефективність. При цьому категорія «якість Закону» є доволі широкою і містить з точки зору його змісту різні аспекти, як відображають його сутність та особливості. Але ця категорія завжди свідчить про

позитивну властивість Закону — придатність, необхідність і корисність, що зрештою обумовлює його доцільність і ефективність у досягненні завдань Закону (зокрема, належного, ефективного та якісного правового забезпечення судово-експертної діяльності). Мета Закону — удосконалити регулювання судово-експертної діяльності на законодавчому рівні та створити умови для належного й ефективного експертного забезпечення правосуддя [1, с. 36—37].

Під ефективністю дії прийнятого Закону розуміють співвідношення фактичних результатів реалізації правових норм цього Закону та задекларованої мети, досягнення якої законотворці передбачали під час його підготовки. Ефективність Закону можна з'ясувати, провівши моніторинг процесу розвитку законодавства та стану правозастосовної практики, що дасть змогу визначити ефективність регулятивної функції нового Закону, порівняти здобуті результати з очікуваними, виявити його основні помилки, недоліки та проблеми під час реалізації, на які можна буде зважити в подальших законодавчих актах, що регулюють судово-експертну діяльність, або пов'язані з ним, а також ті аспекти суспільних відносин, які потребують законодавчого вирішення [1, с. 41].

Список використаних джерел

1. Шевчук В. М. Методологічні проблеми вдосконалення законодавчого забезпечення судово-експертної діяльності URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18047/1/Shevchuk_34-41.pdf (дата звернення: 24.02.2021).
2. Конституція України: чинне законодавство станом на 05.09.2011 р. (Відповідає офіц. текстові). Київ : Алерта; ЦУП, 2011. 96 с.
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.) // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 24.02.2021).
4. Добкіна К. Р. Правові та організаційні проблеми регулювання судово-експертного забезпечення правосуддя в Україні URL: https://revolution.allbest.ru/law/00976871_0.html (дата звернення: 24.02.2021).

В. П. Корж,

доктор юридических наук, профессор Харьковского национального университета внутренних дел МВД Украины,
почётный работник прокуратуры Украины, г. Харьков, Украина,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9431-8727>

ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА ЭКСПЕРТНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНКА ВЫВОДОВ

Аннотация. Рассмотрены процессуальный порядок проверки экспертного исследования следователем, прокурором, защитником, судьёй, а также криминалистические рекомендации по решению задач проверки, критерии процессуальной оценки вывода эксперта, их значение для расследования.

Ключевые слова: процессуальная проверка, экспертное исследование, криминалистические рекомендации.

Abstract. The report considers the procedural procedure for checking the expert examination by the investigator, prosecutor, defense counsel, judge, forensic recommendations for solving the tasks of the inspection, the criteria for

procedural evaluation of the expert's conclusion, their significance for the investigation.

Keywords: procedural inspection, expert research, forensic recommendations.

Анотація. Розглянуто процесуальний порядок перевірки експертного дослідження слідчим, прокурором, захисником, суддею, а також криміналістичні рекомендації щодо вирішення завдань перевірки, критерії процесуальної оцінки висновку експерта, їх значення для розслідування.

Ключові слова: процесуальна перевірка, експертне дослідження, криміналістичні рекомендації.

Выводы эксперта являются одними из доказательств по расследуемому событию преступления. Они независимы от процессуального статуса лица, по инициативе которого назначалась экспертиза, не имеют заранее установленной силы или преимуществ перед другими доказательствами, подлежат проверке, процессуальной и криминалистической оценке стороной обвинения, защиты, судом. Изучение практики позволяет сделать вывод о том, что большинство следователей, судей полностью доверяют заключению эксперта, а некоторые — завышают оценку его доказательственного значения. Так, 82 % опрошенных следователей и 74 % судей считают заключение эксперта более весомым источником доказательства по сравнению с другими доказательствами [3, с. 357]. Следует отметить, что завышенная, субъективная оценка выводов эксперта приводит к следственным и судебным ошибкам.

Бесспорно, что в одних ситуациях заключение эксперта является основным (прямым) доказательством о расследуемом событии преступления. Так, при расследовании преступлений, совершённых против жизни, здоровья, половой неприкосновенности личности, назначение экспертизы является криминалистическим методом получения доказательственной информации о способе преступления. Выводы судебно-медицинского эксперта о причине смерти, тяжести причинённых телесных повреждений являются источником данных, содержащих доказательственную информацию о способе, иных обстоятельствах события преступления. В то же время, при расследовании преступлений экономической направленности заключение эксперта-экономиста может быть как прямым доказательством, так и косвенным. В ситуации, когда следователь имеет документальные источники информации о способе преступления и других обстоятельствах, имеющих значение для расследования (акты ревизии, инвентаризации), результаты экспертных исследований являются источником доказательственной информации.

В юридической литературе недостаточно исследованы вопросы процессуальной проверки результатов экспертного исследования следователем, прокурором, защитником, судьей и оценки выводов эксперта как процессуального источника доказательства о факте события преступления, совершившем его лице и других обстоятельствах, имеющих значение для расследования преступления. Следует согласиться с Л. М. Исаевой, которая отмечает, что в оценку экспертного заключения входит проверка соблюдения общих процессуальных норм, полноты, достоверности, аргументированности и соответствие установленных данных другим доказательствам [1, с. 233]. При оценке заключения эксперта Ю. К. Орлов предлагает учитывать следующие элементы:

- а) положения формального характера (соблюдение предусмотренного процессуальным законом порядка назначения и проведения экспертизы, правильности оформления заключения, выяснение вопроса о том, не подлежит ли эксперт отводу);
- б) положения, касающиеся сущности заключения эксперта (допустимость исследуемых объектов, достоверность выводов, их правильность и определение доказательственного значения) [2, с. 9].

Полагаем, что процессуальная проверка и оценка результатов экспертного исследования позволит эффективно использовать выводы эксперта для раскрытия и расследования события преступления, установления лица, его совершившего, других обстоятельств, содержащих доказательственную информацию. Изучение следственной и судебной практики, результатов экспертных исследований свидетельствует о том, что выводы эксперта являются источником доказательства, если при процессуальной проверке установлено:

- соблюдение требований уголовно-процессуального законодательства при назначении экспертизы, нормативных актов при проведении экспертизы;
- отсутствие обстоятельств, исключающих участие эксперта в исследовании;
- компетентность эксперта;
- достаточность объектов, предоставленных эксперту для исследования;
- соблюдение методики экспертного исследования;
- полнота ответов на поставленные вопросы и их соответствие другим доказательствам.

Решить задачи процессуальной проверки результата экспертного исследования, объективности выводов помогут следователю, прокурору, защитнику, судье следующие криминалистические рекомендации.

1. Выяснить, обладает ли эксперт научными, техническими или другими специальными знаниями, необходимыми для дачи заключения относительно предоставленных на исследование объектов.
2. Проверить, предупреждён ли эксперт об уголовной ответственности за заведомо ложное заключение или отказ без уважительных причин от выполнения возложенных на него обязанностей.
3. Проверить, имеются ли обстоятельства, исключающие возможность проведения экспертизы, или эксперт подлежит отводу (в соответствии с требованиями ст. 77, 79 УПК Украины).
4. Проверить правильность определения экспертного задания, границы экспертного исследования.
5. Выяснить, сообщал ли эксперт стороне обвинения, защиты, суду о невозможности проведения экспертизы из-за отсутствия необходимых знаний.
6. Выяснить, обращался ли эксперт с заявлением к следователю, судье о предоставлении дополнительных материалов и образцов для исследования.
7. Проверить, использовал ли эксперт современные достижения науки и техники, методы и средства, способы и приёмы при проведении экспертизы.
8. Проверить компетенцию эксперта, выяснить, проводил ли он исследование объектов.
9. Выяснить, использовал ли эксперт специальные знания, опыт работы при формировании заключения о фактах, установление которых было задачей экспертизы.
10. Проверить, не указаны ли экспертом в заключении сведения, выявленные в ходе проведения исследования, по поводу которых ему не были поставлены вопросы, однако имеющие значение для расследования преступления.

11. Проверить, обеспечил ли эксперт сохранность объектов экспертизы.
12. Выяснить, получал ли эксперт разрешение стороны на полное или частичное уничтожение объекта экспертного исследования или изменение его свойств.

Выполнение криминалистических рекомендаций следователем, прокурором, судьей поможет избежать следственных, судебных ошибок при изучении результатов экспертного исследования, объективно оценить выводы эксперта как источник данных, содержащий доказательственную информацию.

В соответствии с требованиями ст. 94 УПК Украины выводы эксперта как источник доказательства по расследуемому преступлению подлежат процессуальной оценке с точки зрения надлежащего доказательства, допустимого, достоверного и достаточного.

Для выяснения обоснованности фактов, указанных в заключении эксперта, необходимо проанализировать ход экспертного исследования. Следовательно, прокурор и суд могут признать выводы экспертного исследования надлежащим доказательством, если эксперт проводил полное исследование объекта в пределах поставленного перед ним задания, и предоставил обоснованные и объективные письменные выводы, доказательственная ценность которых прямо или косвенно подтверждает факты, обстоятельства, имеющие значение для расследования события преступления.

Следует отметить, что следователь, прокурор, суд могут признать выводы экспертного исследования достоверным доказательством, если эксперт проводил исследование, соблюдая требования нормативных актов, методику

экспертного исследования, и письменные выводы соответствуют фактическим данным исследовательской части, другим доказательствам по расследуемому событию преступления.

Бесспорно, следователь, прокурор и суд могут признать выводы экспертного исследования допустимым доказательством, если соблюдены требования уголовно-процессуального закона при назначении экспертизы и нормативных актов, методики исследования при проведении экспертного исследования и выводы содержат достоверную доказательственную информацию. Выводы экспертного исследования (с точки зрения достаточности) могут быть признаны следователем, прокурором, судьей в совокупности и взаимосвязи с другими доказательствами, собранными по расследуемому событию преступления.

Оценка следователем, прокурором, защитником, судьей вывода эксперта как процессуального источника доказательства осуществляется по внутреннему убеждению в том, что результат экспертного исследования является надлежащим доказательством, допустимым, достоверным и достаточным в совокупности с другими доказательствами, имеет значение для установления обстоятельств, правильного расследования события преступления.

Список использованных источников

1. Исаева Л. М. Специальные познания в уголовном процессе. Москва : ЮРМИС, 2003. С. 304.
2. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам. Москва : ЮРИСТ, 1995. 64 с.
3. Щербаковский М. Г. Проведения та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

А. В. Кофанов,

кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії, професор кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5242-2518>, e-mail: kofanov_andrey@ukr.net

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ПРОБЛЕМАТИКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ СПЕЦІАЛІСТА

Анотація. Висвітлено проблемні питання щодо можливостей використання попереднього дослідження на прикладі зброєзнавчих досліджень. Вивчено питання процесуального статусу висновку спеціаліста та здобутих результатів.

Ключові слова: експертне дослідження, вогнепальна зброя, стандарт, попередні дослідження.

Abstract. The topic of the research is coverage of problematic issues regarding the use of preliminary investigation by the example of study of different types of weapons. Research on the issue of procedural status of an expert conclusion and obtained results.

Keywords: expert research, firearms, standard, preliminary investigation.

Аннотация. Освещены проблемные вопросы относительно возможностей использования предварительного исследования на примере исследования различных видов оружия. Изучен вопрос процессуального статуса заключения специалиста и полученных результатов.

Ключевые слова: экспертное исследование, огнестрельное оружие, стандарт, предварительные исследования.

Головним завданням залучення до справи спеціаліста є втілення принципу швидкого (оперативного) отримання доказової інформації з метою розслідування кримінальних правопорушень. Найчастіше висновки спеціаліста використовують у криміналістичних напрямках досліджень, одним з яких є дослідження різних видів зброї (зокрема, вогнепальної).

Безумовно, чим швидше та в повному обсязі слідчий (оперативний працівник) отримає корисну інформацію щодо правопорушення, тим реальніші шанси на те, що злочин буде розслідувано за гарячими слідами, а злочинця викрито. Тому зазначені дослідження найчастіше відбувалися на початковому етапі розслідування або до початку досудового розслідування, на етапі проведення оперативно-розшукових заходів, тобто тоді, коли необхідно швидко отримати важливу доказову інформацію, відображену